

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

на дисертацію

МАШТАЛІРА Вадима Віталійовича

**«ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНЕ МУЗЕЙНИЦТВО В УКРАЇНІ:
ПЕРЕДУМОВИ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
(кінець ХІХ – початок ХХІ століть)»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук зі
спеціальності 26.00.05 – Музезнавство. Пам'яткознавство

Актуальність теми. Сучасні погляди на наукове дослідження воєнної історії України як складової світової воєнної історії та використання набутого досвіду в процесі будівництва Збройних Сил України нерозривно зв'язані зі зростаючою роллю воєнної музеології, як спеціальної складової воєнно-історичної науки. Військово-історичні музеї за своєю місією здійснюють світоглядну, виховну, освітню та методологічну функції, а також забезпечують державну консолідацію української нації.

Поява дисертації Вадима Віталійовича Машталіра «Військово-історичне музейництво в Україні: передумови, становлення та розвиток (кінець ХІХ – початок ХХІ століть)» дозволяє розглядати військово-музейництво як окремий феномен музейної галузі. Такий аспект досі не ставав предметом дослідницьких студій в українській історіографії, як і спроба проаналізувати місце та роль військово-історичних музеїв у теоретично-історичному вимірі.

Використаний у дисертаційному дослідженні матеріал дозволив об'єктивно проаналізувати передумови, процес становлення та розвитку військово-історичних музеїв в Україні, висвітлити науково-теоретичні аспекти проблеми, узагальнити напрацьований досвід в українському музезнавстві, визначити перспективи подальшого розвитку військово-історичних музеїв в Україні.

Актуальність обраної дисертантом теми є беззаперечною як з наукової так і з практичної точок зору. Відтворення об'єктивної історії становлення та розвитку військово-історичних музеїв в Україні є процесом кропітким, тривалим і вельми складним. Вивчення генези військово-історичного музейництва відкриває додаткові можливості для опрацювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вирішення проблеми розвитку та діяльності військово-історичних музеїв в Україні та дозволяє закласти підвалини подальшого поступу у даному напрямі. З огляду на те, що дисертаційна робота Вадима Машталіра є першим узагальнюючим дослідженням становлення і розвитку військово-історичних музеїв в Україні, вона набуває ще більшої важливості.

Постановка проблеми, мета, завдання та системний підхід до її реалізації визначено чітко та досить ґрунтовно аргументовано й конкретизовано дисертантом. Завдячуючи комплексу методів дослідження, широкому науковому інструментарію, здобувач спромігся глибоко проникнути у складні проблеми відтворення історії становлення та розвитку мережі військових музеїв.

Ґрунтовністю відзначається розділ, де йдеться про історіографічний аналіз, джерельну базу проблеми, вражає широкий і різноплановий корпус історичних джерел, використаних дисертантом вперше.

Підрозділи основних дисертаційних розділів насичені не тільки статистично-фактографічним матеріалом, але й аргументованим аналізом, узагальненнями, власними термінологічними викладками тощо. Окремим позитивом є комплекс основних наукових положень, які становлять абсорбовану сутність дослідження і сформульовані у висновках і дозволили комплексно уявити науково-практичну цінність та значущість дисертаційної роботи В. Машталіра.

Заслуговують на увагу вміння автора систематизувати і узагальнювати великий масив історичного, теоретичного і нормативного матеріалу, на підставі чого зроблено оригінальні висновки до організації і функціонування

військово-музейної справи.

Безсумнівною перевагою дисертації Вадима Віталійовича є те, що дослідження здійснювалося автором на основі персонального підходу, за допомогою якого у теорію та практику музеєзнавства інтегровано знання воєнної науки та забезпечено вузькодисциплінарними методами системне дослідження. Важливе місце у дослідженні посідає те, що аналіз військово-історичної спадщини українського народу, досвіду військових музейників, методів їх роботи та досягнуті результати оцінюється автором з урахуванням сучасного стану науки.

Науковець вперше під оригінальним кутом зору подає узагальнюючу характеристику процесу формування назви Головного військово-історичного музею-архіву при Генеральному штабу УНР (с. 64, 191–192). Дисертаційне дослідження дозволило з'ясувати для історичної науки невирішеність питання про хронологічні рамки і етапи розвитку військово-історичних музеїв України.

Вадим Машталір, маючи значний досвід роботи у військовому музеєзнавстві, не обходить увагою музеї даного профілю, висвітлюючи історію їхнього становлення та розвитку, і що головне – підкреслює необхідність формування єдиного центру воєнного музейництва, який за масштабом діяльності і змістом фондової збірки був би всеукраїнським, спрямованим на висвітлення воєнної історії України від стародавніх часів до сучасності.

Фахівців військово-музейної справи зацікавить практичний доробок дослідника, як своєрідна апробація викладених у дисертації теоретичних положень. Кожен розділ дисертації забезпечений ємними, змістовними висновками, що дозволяють побачити концептуальну спрямованість дослідження.

У дисертації підготовлено рекомендації щодо подальшого розвитку військово-історичних музеїв України, якими обґрунтовано сутність поняття – «музейно-експозиційний комплекс», який забезпечує використання

експозиційної та матеріальної бази військово-історичного музею у науково-освітніх та туристсько-екскурсійних цілях; проводить збереження, розкриття історико-культурної та наукової цінності, а, також, удосконалення існуючого культурного середовища (с. 361–362).

Важливе місце у дослідженні посідає питання формування привабливого образу військово-історичного музею за рахунок використання художньо-виражальних інформаційних засобів, сприянню об'єктивним потребам людей у свій вільний час поєднувати пізнання з розвагою, змушує сучасні музейно-експозиційні комплекси використовувати видовишно-ігрові та інші методики організації діяльності своїх відвідувачів (с. 363).

У дисертаційній роботі ґрунтовно досліджено передумови, становлення та розвиток військово-історичних музеїв впродовж кінця ХХ – початку ХХІ століть, аргументовано доведено їх необхідність у суспільнотворчих процесах та визначено подальші перспективи.

Вадим Машталір підготував перше у вітчизняній історіографії комплексне узагальнююче дослідження трансформації взаємодії системи «військовий музей – патріотичне суспільство» в історичній ретроспективі та з'ясовано їх взаємодії. Робота Вадима Віталійовича є вагомим внеском до вирішення проблем вітчизняного музейництва, викличе значний інтерес у широкого кола науковців, музейників, краєзнавців, охоронців військово-історичної спадщини.

Заслуговує на відзначення і той факт, що **здобувачем вперше узагальнено та систематизовано відомості** про мережу державних військово-історичних музеїв та військово-історичних музеїв при навчальних закладах сфери управління Міністерства освіти і науки України відповідно до адміністративно-територіального поділу держави та військово-історичних музеїв Міністерства оборони України за адміністративним підпорядкуванням. Результатом такої роботи стали музейні каталоги, представлені в роботі окремими додатками (с. 479–488, 493–511).

Апробація результатів дослідження. Основні положення матеріалів і

результати дослідження дисертанта апробовані на міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях та наукових форумах, симпозиумах, читаннях, круглих столах, науково-практичних семінарах. Теоретичні та науково-практичні результати дослідження викладено в монографії та 34 наукових працях, з них 21 – наукова стаття у фахових виданнях (три із яких індексуються у міжнародній базі даних – Web of Science) та один патент України.

Автореферат дисертації адекватно відбиває зміст, структуру, основні результати, висновки роботи.

Дисертація написана грамотно, а стиль викладу матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприймання.

Тема дисертації відповідає паспорту спеціальності 26.00.05 – Музезнавство. Пам'яткознавство.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження В. Машталіра в цілому, вважаємо за доцільне висловити деякі **зауваження та пропозиції**:

1. На нашу думку, було б доречним збагачення історичного матеріалу дисертації статистичними даними із фондової, експозиційної та культурно-просвітницької діяльності.

2. Автореферат іноді дуже схематично, загально, без конкретики висвітлює зміст окремих підрозділів дисертації. Автореферат й повинен мати стиль узагальнюючого документу. Але іноді формулювання автореферату занадто загальні.

3. Характеризуючи домузейні форми нагромадження військово-історичних цінностей, автор наводить супроводжуючий інвентар скіфських поховань, який на моє глибоке переконання, немає відношення до теми дисертації. Набагато ближче до військової теми є практика скіфів зберігати та виставляти перед гостями черепи переможених ворогів. Детальний опис такої практики можна знайти в четвертій книзі Геродота.

4. Термін «Україна» відомий приблизно з XVI ст., проте він не

відносився до назви всієї країни, а характеризував лише окремі окраїни. Тому термін Малоросія є першим, а термін України пізнішим. Сам термін Малоросія не мав принизливого присмаку. Так само як у Польщі термін Малопольща. Це лише підкреслює роль цієї території по відношенню до формування Великоросії та Великопольщі.

Наведені зауваження, а скоріше – рекомендації, не знижують теоретичну та науково-практичну цінність дисертації. Вона є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що забезпечує вирішення наукової проблеми, нове роз'яснення якої вперше охоплює всебічний розгляд теорії та практики українського військового музейництва.

За теоретичним рівнем, обґрунтованістю основних положень і висновків, практичним значенням дисертація «**Військово-історичне музейництво в Україні: передумови, становлення та розвиток (кінець ХІХ – початок ХХІ століть)**» відповідає кваліфікаційним вимогам ДАК Міністерства освіти і науки щодо дисертаційних досліджень, викладених у п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – **Вадим Віталійович Машталір** – заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора історичних наук зі спеціальності 26.00.05 – Музеєзнавство. Пам'яткознавство.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

завідувач кафедри музеєзнавства та експертизи історико-культурних цінностей Київського національного університету культури і мистецтв,
доктор історичних наук, доцент

С. Ж. ПУСТОВАЛОВ

С. Ж. Пустовалов